

СХВАЛЕНО
протокол вченої ради
Черкаського національного
університету
імені Богдана Хмельницького
07.02.2019 № 05

ВВЕДЕНО В ДІЮ
наказ
Черкаського національного
університету
імені Богдана Хмельницького
28.02.2019 № 126–н

ПОЛОЖЕННЯ
ПРО КУРСОВІ Й КВАЛІФІКАЦІЙНІ РОБОТИ
У ЧЕРКАСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

Зі змінами:

протокол вченої ради
Черкаського національного
університету імені
імені Богдана Хмельницького
13.02.2020 № 05
26.10.2021 № 02
25.04.2024 № 10

наказ Черкаського
національного університету
імені Богдана Хмельницького
14.02.2020 № 38
27.10.2021 № 255
25.04.2024 № 92

ЗМІСТ

1.	ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ.....	3
2.	ПОРЯДОК ПІДГОТОВКИ І ЗАХИСТУ КУРСОВИХ РОБІТ.....	4
3.	ПОРЯДОК ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ.....	5
4.	ПРАВИЛА ОФОРМЛЕННЯ РОБОТИ.....	8
5.	ДОТРИМАННЯ НАУКОВОЇ ЕТИКИ У ВИКОРИСТАННІ ДЖЕРЕЛЬНОЇ БАЗИ.....	9
6.	ПРАВИЛА ОФОРМЛЕННЯ СУПРОВІДНИХ ДОКУМЕНТІВ ДО КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ.....	9
7.	ПРОЦЕДУРА ЗАХИСТУ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ.....	10
8.	ОЦІНЮВАННЯ КУРСОВИХ І КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ.....	11
9.	ДОДАТКИ.....	12

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. Положення про курсові й кваліфікаційні роботи (далі – Положення) є типовим і включає основні правила підготовки та захисту курсових і кваліфікаційних за освітніми ступенями «бакалавр» і «магістр» у Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького (далі – Університет). На основі Положення випускова кафедра розробляє і затверджує «Методичні рекомендації до написання курсових і кваліфікаційних робіт» з урахуванням галузевих стандартів і специфіки підготовки роботи за відповідною спеціальністю.

1.2. Положення має на меті:

- реалізувати принцип: «Не кожен випускник стане науковцем, але кожен повинен стати креативним і компетентним фахівцем, здатним до творчої та добросовісної діяльності»;
- стимулювати творчу індивідуальну роботу, починаючи з молодших курсів;
- створити умови для наскрізності дослідницької роботи здобувачів упродовж навчання від першого курсового проєкту до випускової роботи;
- одночасно із посиленням вимог щодо дотримання норм наукової етики створити умови (щодо вибору тематики дослідження, оформлення роботи та її захисту), які б мінімізували текстові запозичення, механічну копіювання та спонукали до творчого підходу;
- визначити порядок розміщення кваліфікаційних робіт у електронному репозитарії Університету;
- розширювати практику залучення до процедури публічного захисту фахівців споріднених кафедр, спеціалістів-практиків, потенційних роботодавців;
- при оцінюванні кваліфікаційної роботи враховувати впровадження, апробацію та/або опублікування результатів;
- зняти зайві обмеження на оформлення роботи – методичні рекомендації щодо обсягу роботи та процедури захисту мають бути визначені з урахуванням специфіки спеціальностей (освітніх програм), і затверджені на засіданні кафедри;
- розробити графік проміжної звітності про стан виконання кваліфікаційних робіт упродовж всього терміну їх підготовки.

1.3. Індивідуальну дослідницьку роботу здобувачів організовує і контролює випускова кафедра впродовж всього строку навчання.

1.4. Навчальними планами передбачено такі види індивідуальних дослідницьких робіт:

- курсова робота – це вид самостійної навчально-наукової роботи з елементами дослідження, яку виконують протягом семестру з метою закріплення, поглиблення й узагальнення знань, одержаних за період навчання, та їх застосування до комплексного вирішення конкретного фахового завдання;

- кваліфікаційна робота – це вид підсумкової атестації, що може бути передбачений на завершальному етапі здобуття рівня вищої освіти для встановлення відповідності набутих здобувачами результатів навчання (компетентностей) вимогам стандартів вищої освіти. Форми кваліфікаційної роботи включають (не обмежуючись зазначеним): власне кваліфікаційна робота, публічна демонстрація (захист), сукупність наукових статей, комбінація різних форм вище зазначеного тощо.

1.5. Визначені в пункті 1.4 види робіт мають різний рівень і мету контролю (семестровий чи підсумковий), але сукупно повинні забезпечити наскрізність у навчанні та формувати цілісний світогляд фахівця з вищою освітою, а саме:

- створити творчі умови для набуття знань, умінь, навичок;
- дати простір для самореалізації;
- сформувати самостійність і відповідальність при виконанні проєктів;
- показати важливість практичного застосування досліджень та їхніх результатів;
- прищепити елементи дослідницької етики, ознайомити з правами інтелектуальної власності.

1.6. Слід сприяти реалізації курсових/кваліфікаційних робіт як комплексних проєктів групою здобувачів з елементами апробації, впровадження, а також колективного публічного захисту, захисту курсових та кваліфікаційних робіт іноземними мовами.

2. ПОРЯДОК ПІДГОТОВКИ І ЗАХИСТУ КУРСОВИХ РОБІТ

2.1. Зазвичай курсова робота є дослідницьким міждисциплінарним проєктом без закріплення за конкретною навчальною дисципліною. На неї має бути виділено окрему позицію в навчальному плані з обсягом не менше трьох кредитів ЄКТС. Якщо курсову роботу заплановано як окремий модуль навчальної дисципліни, то вона входить у визначену кількість кредитів навчальної дисципліни і становить не менше одного кредита ЄКТС.

2.2. Кількість курсових робіт (зазвичай їх дві) не повинна перевищувати однієї на навчальний рік. Зазвичай здобувачам у першому семестрі навчання за ОС «бакалавр» курсові роботи не планують взагалі, а у випускному семестрі можна планувати курсову роботу лише за умови відсутності в навчальному плані кваліфікаційної роботи.

2.3. Курсова робота є видом індивідуальної самостійної роботи здобувача, виконання якої має на меті сформувати навички дослідницької діяльності й, водночас, відпрацювати вміння оформляти роботу згідно зі стандартами, аргументовано й логічно представляти результати, коректно використовувати джерельне підґрунтя, адекватно зіставляти свої напрацювання з наявними результатами у конкретній галузі досліджень. Враховуючи стислі терміни виконання курсових робіт і відсутність досвіду у

виконавців, доцільно поетапно реалізовувати перелічені функції:

- на другому курсі бакалаврату курсову роботу доцільно організовувати з мінімальними формальними вимогами щодо оформлення, орієнтуючи здобувача на дослідницьку діяльність;

- на третьому і четвертому курсах бакалаврату, а також у магістратурі до завдань курсової роботи потрібно включити оволодіння методикою проведення наукових досліджень за відповідною спеціальністю, відпрацювання навичок оформлення роботи згідно зі стандартами, уміння працювати з літературою, ознайомлення з етичними правилами роботи з джерелами.

2.4. Слід уникати тем курсових робіт, пов'язаних із конкретними навчальними дисциплінами та надавати перевагу міжпредметним завданням, які потребують синтезу вже отриманих знань і самостійного здобуття нових.

2.5. Оформляти курсову роботу на другому курсі бакалаврату допустимо у форматі пояснювальної записки, в якій постановку завдання та отримані результати здобувач описує у довільній формі, а основною формою представлення і захисту є презентація з обраними самим здобувачем ІТ-можливостями.

2.6. Критерії оформлення й оцінювання курсових робіт на третьому та четвертому курсах бакалаврату і в магістратурі визначені в загальних вимогах до дослідницьких робіт. Здобувач самостійно обирає форми представлення результатів роботи для захисту курсової роботи.

2.7. Для захисту курсових робіт утворюють кафедральну комісію, до якої можуть бути включені представники групи забезпечення з інших кафедр. Захист проводять у присутності інших здобувачів, які мають право брати участь у дискусії і ставити запитання.

3. ПОРЯДОК ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ

3.1. Організація і контроль за ходом підготовки й захисту кваліфікаційних робіт покладено на завідувача випускової кафедри. Для виконання кваліфікаційної роботи у навчальному плані має бути відведено окрему позицію з обсягом не менше 9 кредитів з урахуванням, що підготовка кваліфікаційної роботи включає такі складові:

- проведення науково-дослідницької (дослідницької) практики обсягом не менше 6 кредитів – для організації та проведення дослідження/експерименту у межах теми випускної роботи;

- робота над текстом кваліфікаційної роботи (обсягом не менше 3 кредитів): узагальнення опрацьованого матеріалу, оформлення структурних частин роботи, підготовка до передзахисту, усунення недоліків, перевірка тексту випускної роботи на наявність текстових збігів, підготовка та публікація тез/статей за результатами проведеного дослідження тощо.

Науково-дослідницьку практику доцільно планувати у 7 чи 8 семестрі для ОС «бакалавр», та у 2 семестрі для ОС «магістр» - це сприятиме оптимальному плануванню та проведенню експериментальної частини роботи, можливості перевірки достовірності отриманих резаультатів, наскрізності та планомірності виконання кваліфікаційної роботи. Підсумком проходження цього виду практики є звіт про виконання дослідницької частини кваліфікаційної роботи у формі заліку, який приймає науковий керівник. Звіти про результати науково-дослідницької практики можуть бути представлені на студентській науковій конференції, організованій у межах випускової кафедри або навчально-наукового підрозділу.

3.2. Конкретні вимоги до змісту роботи, оформлення, форм представлення й апробації сформульованих у роботі результатів з урахуванням специфіки спеціальностей, за якими проводять підготовку фахівців на кафедрі, визначають «Методичні рекомендації до написання курсових і кваліфікаційних робіт», які розробляє випускова кафедра на основі цього Положення (Додаток 1), та щороку оновлює відповідно до освітніх інновацій.

3.3. Теми кваліфікаційних робіт формулюють як прикладні чи фундаментальні проблеми, розкриття яких вимагає опрацювання підбірки джерел, їх аналізу, порівняння, пошуку методики проведення дослідження та/або самостійного виконання практичної розробки. Неприйнятно, щоб теми кваліфікаційних робіт (курскових робіт зокрема) збігалися з темами або розділами навчальних дисциплін. Теми кваліфікаційних робіт розглядають й ухвалюють на засіданні випускової кафедри не пізніше ніж за місяць до закінчення першого семестру поточного навчального року (додаток 5 - «Календар підготовки і захисту кваліфікаційної роботи»).

3.4. Керівниками і консультантами кваліфікаційних робіт призначають досвідчених науково-педагогічних працівників або співробітників випускової кафедри, а також провідних фахівців відповідної галузі (роботодавців) з підприємств, установ, науково-дослідних інститутів, освітніх закладів тощо за їхньою згодою.

3.5. Юридично закріплення за здобувачем теми кваліфікаційної роботи та призначення керівника і наукових консультантів та рецензентів затверджують наказом по Університету не пізніше ніж за два тижні до закінчення першого семестру поточного навчального року.

3.6. Затверджені завідувачем випускової кафедри завдання до кваліфікаційної роботи здобувач отримує впродовж двох тижнів після ухвалення кафедрою теми роботи. За своєчасне визначення таких завдань відповідає науковий керівник кваліфікаційної роботи.

3.7. У календарному плані випускова кафедра передбачає щосеместрове (включаючи останній семестр підготовки кваліфікаційної роботи) заслуховування проміжних результатів роботи.

3.8. За результатами заслуховування проміжних результатів роботи в

останньому семестрі випускова кафедра може визначати (за потреби) рецензентів кваліфікаційних робіт із залученням співробітників інших кафедр Університету чи зацікавлених установ, а також співробітників кафедри, які мають здійснювати рецензування на інших кафедрах.

3.9. Рецензентів призначають зі складу досвідчених науково-педагогічних працівників кафедри або наукових співробітників Університету та фахівців зовнішніх організацій (зовнішнє рецензування), фахова кваліфікація яких відповідає спеціальності здобувача. Рецензентом випускної роботи магістерського рівня доцільно призначити фахівців із зовнішніх організацій, де проходила апробація результатів, виробнича практика, стажування, заплановано працевлаштування тощо. До рецензування кваліфікаційних робіт галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» залучають провідних працівників освіти відповідної сфери (учителів, вихователів, методистів). Слід уникати взаємного рецензування робіт.

3.10. Здобувач систематично, не рідше одного разу на два тижні, зустрічається з керівником для консультування й інформування про стан виконання роботи згідно з календарним планом.

3.11. За необхідності тема кваліфікаційної роботи, погоджена науковим керівником, і затверджена рішенням випускової кафедри, може бути уточнена не пізніше ніж за два місяці до призначеної дати захисту, про що видається наказ по Університету та оновлюється електронний реєстр кваліфікаційних робіт.

3.12. Попередній захист роботи на кафедрі проводять не пізніше ніж за місяць до дати захисту, а офіційний передзахист – не пізніше ніж за три тижні до початку атестації здобувачів. Упродовж двох тижнів після успішного офіційного передзахисту на кафедрі здобувач:

- подає оформлену згідно з вимогами роботу та відгук керівника роботи на кафедрі, отримує від завідувача кафедри направлення на рецензування і передає роботу рецензенту;

- пише заяву про згоду на обробку тексту роботи в системі виявлення збігів/ідентичності/схожості та згоду на збереження роботи в репозитарії Університету і розміщення на сайті Університету (навчально-методичного відділу);

- надсилає електронну версію роботи на перевірку щодо наявності текстових запозичень відповідальному від випускової кафедри за перевірку на плагіат, а також для розміщення електронної версії роботи в репозитарії Університету.

3.13. Завідувач кафедри забезпечує дотримання процедури перевірки текстів кваліфікаційний робіт на відсутність плагіату, а саме:

- перевірку робіт у визначеній Університетом електронній системі виявлення збігів/ідентичності/схожості не пізніше ніж за тиждень до дати захисту;

- інформування здобувача, керівника і рецензентів кваліфікаційної роботи про

результати перевірки в електронній системі виявлення збігів/ідентичності/схожості не пізніше ніж за тиждень до дати захисту;

- аналіз результатів перевірки в електронній системі виявлення збігів/ідентичності/схожості та підготовку висновку про відсутність у кваліфікаційній роботі плагіату не пізніше ніж за чотири робочі дні до дати захисту;

- інформування здобувачів про допуск кваліфікаційних робіт до захисту – не пізніше ніж за чотири робочі дні до дати захисту.

3.14. У разі виявлення плагіату робота до захисту не допускається. Здобувач має право подати апеляцію до Комісії з питань академічної доброчесності та корпоративної етики Черкаського національного Університету імені Богдана Хмельницького у разі незгоди з рішенням кафедри про недопуск роботи до захисту.

3.15. Рецензент не пізніше ніж за три робочі дні до захисту повертає прорецензовану роботу і рецензію на випускову кафедру, де здобувач має змогу ознайомитися з рецензією.

3.16. Дирекція/деканат не пізніше ніж за 5 робочих днів подає до навчально-методичного відділу наказ про допуск студентів до атестації за умови виконання всіх формальних вимог щодо підготовки кваліфікаційної роботи.

4. ПРАВИЛА ОФОРМЛЕННЯ РОБОТИ

4.1. Подана до захисту робота є письмовим звітом, який відображує результати власних спостережень, теоретичних і/або експериментальних досліджень здобувача.

4.2. Загальний обсяг роботи визначають за особливостями досліджень у конкретній галузі знань, а також за специфікою теми роботи. Вимоги до мінімального і максимального обсягу тексту визначає випускова кафедра у методичних рекомендаціях з урахуванням того, що обсяг кваліфікаційної роботи повинен корелювати із кількістю кредитів, виділених на її підготовку за навчальним планом та визначатися у таких межах:

- 3-5 сторінок на 1 кредит ЄКТС – для спеціальностей технічного, фізико-математичного, природничого профілю;

- 5-7 сторінок на 1 кредит ЄКТС – для спеціальностей психолого-педагогічного, соціально-економічного профілю.

- 7-9 сторінок на 1 кредит ЄКТС – для спеціальностей гуманітарного профілю.

4.3. Текст роботи оформляють згідно зі стандартами оформлення кваліфікаційних робіт (додаток 2). Для зручності випускова кафедра може розробити електронний шаблон.

4.4. Отримані нові наукові результати і запропоновані нові технічні рішення автор роботи оформляє та подає для опублікування у вигляді статей і патентів на винаходи. Наявність наукової публікації і/або поданої заявки на винахід підтверджують науковий рівень кваліфікаційної роботи, а також засвідчують її наукову новизну та практичну

цінність.

5. ДОТРИМАННЯ НАУКОВОЇ ЕТИКИ У ВИКОРИСТАННІ ДЖЕРЕЛЬНОЇ БАЗИ

5.1. Використання праць інших авторів можливе лише шляхом цитування, перефразування або узагальнення (додаток 3).

5.2. Роботу, автор якої допустився плагіату (дослівного запозичення чужого тексту без посилання на джерело), не допускають до захисту. Науковий керівник роботи несе персональну відповідальність за перевірку роботи на плагіат.

5.3. За результатами перевірки в електронній системі виявлення збігів/ідентичності/схожості в текстах і відсутності у кваліфікаційній роботі плагіату члени кафедри ухвалюють колегіальне рішення, яке може бути перевірене незалежними експертами, призначеними наказом ректора за ініціативою адміністрації або Комісії з академічної доброчесності та корпоративної етики Університету. У разі ігнорування науково-педагогічними працівниками встановленої процедури перевірки робіт на наявність академічного плагіату до керівника кваліфікаційної роботи і завідувача кафедри можуть бути застосовані заходи дисциплінарного впливу. Викладач-керівник роботи за пропозицією Комісії з академічної доброчесності і корпоративної етики рішенням адміністрації може бути позбавлений права керувати підготовкою кваліфікаційних робіт строком на 2 роки. До завідувача кафедри за недотримання порядку перевірки текстів кваліфікаційних робіт на відсутність плагіату можуть бути застосовані заходи дисциплінарного впливу, передбачені Кодексом законів про працю України.

5.4. Електронні версії кваліфікаційних робіт безтерміново зберігаються в репозитарії Університету, а покликання на них розміщують на сайті Університету у розділі освітньої діяльності (на сайті навчально-методичного відділу). При використанні матеріалів кваліфікаційних робіт посилання на них є обов'язковим.

6. ПРАВИЛА ОФОРМЛЕННЯ СУПРОВІДНИХ ДОКУМЕНТІВ ДО КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

- 6.1. Обов'язковими супровідними документами до кваліфікаційної роботи є
- завдання до кваліфікаційної роботи, які затверджують на засіданні випускової кафедри не пізніше двох тижнів з моменту ухвалення кафедрою теми роботи;
  - заява здобувача про згоду на перевірку тексту роботи на наявність текстових запозичень, на збереження роботи в репозитарії Університету і розміщення на сайті Університету (навчально-методичного відділу); про відсутність у роботі запозичень із праць інших авторів без відповідних посилань;
  - висновок кафедри про перевірку кваліфікаційної роботи на наявність текстових запозичень на основі перевірки в електронній системі виявлення

збігів/ідентичності/схожості;

- відгук наукового керівника;
- направлення на рецензування кваліфікаційної роботи (у разі зовнішнього рецензування);
- рецензія на кваліфікаційну роботу.

6.2. Відгук наукового керівника складають у довільній формі, де подають характеристику професійних та особистих якостей здобувача і його діяльності в процесі виконання кваліфікаційної роботи. Рецензію на кваліфікаційну роботу складають у довільній формі, де аналізують актуальність і доцільність теми роботи, відповідність і сучасність використаних методик, джерельної бази, отримані результати та їх аналіз тощо. Використання бланків-шаблонів не є доцільним, слід керуватися лише загальними рекомендаціями згідно з додатком 1.

6.3. Випадки повного збігу відгуку наукового керівника і рецензії свідчать про формальний підхід до рецензування. Завідувач випускової кафедри повинен своєчасно виявляти такі ситуації та вживати заходів щодо їх недопущення. Одним із них є вилучення відгуку наукового керівника з документів, що передають на рецензування.

6.4. Негативна рецензія або відгук наукового керівника не є підставою для недопущення здобувача до захисту роботи. Виявлення плагіату унеможливорює подальшу процедуру захисту роботи.

7. ПРОЦЕДУРА ЗАХИСТУ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ

7.1. Публічний захист кваліфікаційної роботи може проводитися як в Університеті, так і на підприємствах, в установах та організаціях різних форм власності, для яких тематика роботи має наукову чи практичну цінність.

7.2. Тривалість захисту однієї кваліфікаційної роботи на здобуття ОС «бакалавр» становить не більше 20 хвилин, ОС «магістр» – не більше 30 хвилин, із яких до 35 відсотків слід відводити на доповідь здобувача. Значну частину часу захисту повинно бути відведено для дискусії й можливості присутнім поставити запитання здобувачеві (додаток 1).

7.3. Здобувач має право в довільній формі висвітлити постановку задачі, основні ідеї, отримані результати та продемонструвати міру виконання завдання. При цьому можна використовувати різні форми візуалізації доповіді (презентація, плакати, демонстрація експериментальних результатів, відео з результатами апробації чи впровадження тощо).

7.4. Захист кваліфікаційних робіт може проводитися публічно на спеціально організованій конференції або міждисциплінарному семінарі із запрошенням здобувачів та інших зацікавлених осіб.

7.5. Захист кваліфікаційних робіт може проводитися іноземною мовою.

8. ОЦІНЮВАННЯ КУРСОВИХ І КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ

8.1. Робота, у якій розкрито тему, використано джерела, здійснено аналіз певної інформаційної та/або статистичної бази даних, сформульовано висновки без необхідного їх обґрунтування не може бути оцінена вище «задовільно». Робота, у якій представлено власну оцінку використаних джерел, самостійно проаналізовано підібраний матеріал, зроблено висновки та сформульовано пропозиції, але вони не є достатньо аргументованими, може бути оцінена на «добре». Робота, у якій представлено власну оцінку широкого спектру джерел, проведено власні дослідження і на їхній основі зроблено аргументовані висновки та обґрунтовано пропозиції, може бути оцінена на «відмінно». Деталі оцінювання в додатку 4. Критерії оцінювання захисту кваліфікаційних робіт зазначено у «Положенні про атестацію здобувачів вищої освіти та роботу екзаменаційних комісій у Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького».

8.2. Для оцінки «відмінно» при захисті кваліфікаційної роботи на здобуття ОС «магістр» обов'язковою умовою є впровадження результатів із підтвердженням відповідною зовнішньою рецензією та/або публікація (1 тези і 1 стаття або 2 тез) у збірнику фахового спрямування. Стаття може бути одноосібною або підготовленою разом із науковим керівником. Прийняті до опублікування праці (статті, патенти тощо), виступи на конференціях, представлення результатів і конкурсах теж враховують як елемент апробації.

8.3. Кваліфікаційну роботу знімають з розгляду у випадках виявлення академічної недоброчесності. Здобувачу за рішенням випускової кафедри надають можливість змінити тему або ж доопрацювати роботу за затвердженою темою і відтермінують захист до наступного засідання екзаменаційної комісії з питань атестації здобувачів вищої освіти.

8.4. Якщо захист кваліфікаційної роботи визнають незадовільним, екзаменаційна комісія встановлює, чи може здобувач подати на повторний захист ту саму роботу з доопрацюванням, чи він повинен опрацювати нову тему, визначену випусковою кафедрою.

8.5. Повторний захист кваліфікаційної роботи з метою підвищення оцінки заборонено.

Перший проректор

В. М. Мойсієнко

Начальник навчально-методичного відділу
Юрисконсульт

Л. Н. Смалиус
А. В. Михальченко

**Методичні рекомендації щодо вимог до змісту
курсних і кваліфікаційних робіт та супровідних документів**

Згідно з [Методичними рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності \(Лист МОН України 23.10.2018 № 1/9-650\)](#) письмові кваліфікаційні «роботи належать до звітів про виконану роботу», «текст має бути максимально спрямований на опис методики виконання завдань, аналіз результатів та обґрунтування висновків». Для визначення обсягів роботи слід ураховувати запланований на виконання роботи обсяг годин у навчальному навантаженні. Детальну інформацію можна знайти у Розділі 5 «Вимоги до письмових робіт» [Листа МОН України 23.10.2018 № 1/9-650](#),

Відгук наукового керівника і рецензію на кваліфікаційну роботу складають у довільній формі із зазначенням:

- актуальності теми, в інтересах або на замовлення якої організації виконано роботу (у руслі науково-дослідницької роботи кафедри, підприємства, НДІ тощо);
- відповідності виконаної роботи запланованим завданням;
- короткого критичного огляду змісту окремих частин роботи із зазначенням найбільш важливих і значущих питань, у яких виявлено самостійність здобувача, рівень його теоретичної та практичної підготовки, ерудицію, знання фахової літератури;
- підготовленість до прийняття сучасних рішень, уміння аналізувати необхідні літературні джерела, самостійно знаходити правильні (менеджерські, інженерні, наукові) рішення, застосовувати сучасні системні та інформаційні технології, проводити фізичне або математичне моделювання, обробляти та аналізувати результати експерименту;
- найбільш важливих теоретичних і практичних результатів, їх апробації (участь у конференціях, семінарах, оформлення патентів, публікація в наукових журналах тощо);
- своєчасність виконання календарного плану, недоліки роботи тощо;
- висновки щодо відповідності якості підготовки здобувача вимогам стандарту вищої освіти і можливості присудження йому відповідного ступеня та присвоєння кваліфікації.

Рецензію складають у довільній формі (використання бланків-шаблонів неприпустиме) із зазначенням:

- відповідності кваліфікаційної роботи затвердженій темі та завданню;
- актуальності теми; практичної цінності роботи (виконання на замовлення підприємств, організацій, за науковою тематикою кафедри, НДІ тощо);
- загальний огляд змісту роботи з оцінкою рецензентом кожного розділу роботи;
- міри використання сучасних досягнень науки, техніки, виробництва, інформаційних технологій; оригінальності прийнятих рішень та отриманих результатів;
- можливості впровадження результатів;

- недоліків; загальної оцінки («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»), якої, на думку рецензента, заслуговує робота, та її відповідність вимогам, можливості присудження здобувачу ступеня вищої освіти та присвоєння відповідної кваліфікації.

Регламент захисту кваліфікаційної роботи включає:

- оголошення секретарем екзаменаційної комісії інформації про кваліфікаційну роботу (прізвища, імені та по батькові здобувача, теми роботи);
- виступ здобувача (до 35 % часу, відведеного на захист);
- відповіді на запитання членів комісії (до 50 % часу, відведеного на захист);
- оголошення секретарем екзаменаційної комісії відгуку наукового керівника або виступ керівника зі стислою характеристикою роботи здобувача в процесі підготовки кваліфікаційної роботи (до 2-х хвилин);
- оголошення секретарем екзаменаційної комісії рецензії на кваліфікаційну роботу;
- відповіді здобувача на зауваження наукового керівника та рецензента (3-5 хвилин);
- оголошення голови екзаменаційної комісії про закінчення захисту здобувача.

Методичні рекомендації щодо оформлення роботи

Курсові роботи і кваліфікаційні роботи слід оформляти, дотримуючись державного стандарту ДСТУ 3008:2015 «Інформація та документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура та правила оформлювання».

У вступі до роботи слід дати загальну характеристику роботи в рекомендованій нижче послідовності.

1. Актуальність теми. Розкриття сутності та стану теми дослідження, її значущості для розвитку відповідної галузі науки чи виробництва, обґрунтування доцільності проведення дослідження.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Висвітлення зв'язку вибраного напрямку досліджень із планами науково-дослідницьких робіт кафедри, а також із галузевими та (або) державними планами та програмами. Обов'язково зазначають номери державної реєстрації науково-дослідних робіт, а також і роль автора у їх виконанні.

3. Мета і завдання дослідження. Формулювання мети роботи і завдань, які необхідно вирішити для досягнення поставленої мети (не слід формулювати мету як «дослідження...», «вивчення...» тощо, тому що ці слова вказують на засіб досягнення мети, а не на саму мету). Мета – це запланований результат дослідження. Слід пам'ятати, що метою будь-якої дослідницької праці є виявлення нових фактів, висновків, рекомендацій, закономірностей або ж уточнення відомих раніше, але недостатньо досліджених. Отримати заплановані результати, поступово досягти поставленої мети можна шляхом її деталізації у вигляді програми цілеспрямованих дій – завдань дослідження. Їх формулюють у двох варіантах: перший – у вигляді самостійно закінчених етапів дослідження; другий – як послідовне вирішення окремих проблем наукового дослідження щодо загальної проблеми всієї роботи. Формулювати і конкретизувати завдання слід дуже ретельно, оскільки опис їх розв'язання визначає зміст підрозділів кожного з розділів роботи.

4. Об'єкт дослідження як певна система, обладнання, пристрій, процес, технологія, програмний продукт, інформаційна технологія, інтелектуальний твір, явище, економічна діяльність тощо, що породжує проблемну ситуацію і обране для дослідження.

5. Предмет дослідження – це певні властивості, характеристики об'єкта, на які воно безпосередньо спрямоване. Предмет дослідження визначає тему роботи.

6. Методи дослідження. Перераховувати їх треба не відірвано від змісту роботи, а коротко та змістовно визначаючи, що саме досліджено тим чи іншим методом. Це дасть змогу пересвідчитися в логічності та прийнятності вибору саме цих методів.

7. Наукова новизна одержаних результатів. Подають коротку анотацію нових здобутків (рішень, висновків), одержаних здобувачем особисто. Необхідно показати відмінність отриманих результатів від відомих раніше, підкреслити ступінь новизни. Наявність новизни дає авторові право на використання поняття «уперше» при характеристиці отриманих ним результатів і проведеного дослідження в цілому. Поняття «уперше» в науці означає факт

відсутності подібних результатів до їхньої публікації. Проте новизна зовсім не вказує на те, що вся робота від початку і до кінця повинна складатися з ніким досі не сформульованих положень, нових понять, яких не було в науковому обігу тощо.

8. Практичне значення одержаних результатів. Подання відомостей про застосування результатів досліджень або рекомендації щодо їх впровадження (використання). Необхідно дати короткі відомості щодо упровадження результатів досліджень із зазначенням назв організацій, у яких здійснена реалізація, форм реалізації та реквізитів відповідних документів.

9. Апробація та впровадження результатів. Указують на наукові, виробничі, соціальні презентації результатів на наукових зібраннях, громадському обговоренні; зазначають на передавання результатів дослідження споживачеві у зручній для нього формі. Також упровадженням можна вважати використання результатів роботи в навчальному процесі.

10. Публікації. Зазначають, в яких статтях у наукових журналах, збірниках наукових праць, матеріалах і тезах конференцій, патентах опубліковані результати роботи.

11. Ключові слова, що є найістотнішими для розкриття спрямованості роботи – формують на основі її тексту.

Наявність складових вступу роботи залежить від її виду:

Складники вступу	Курсова робота 3–4 курсів	Кваліфікаційна робота на здобуття ОС «бакалавр»	Кваліфікаційна робота на здобуття ОС «магістр»
Актуальність теми	+	+	+
Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами	–	–	+
Мета і завдання дослідження	+	+	+
Об'єкт дослідження	+	+	+
Предмет дослідження	+	+	+
Методи дослідження	+/-	+/-	+
Наукова новизна результатів	–	+/-	+
Практичне значення результатів	+/-	+	+
Апробація і впровадження	–	+/-	+
Публікації	–	+/-	+

Основна частина роботи містить вступ, певну кількість (2–5) розділів та висновки з них, а також розділ із загальними висновками. Кожний розділ починають з нової сторінки.

У першому розділі на ґрунті огляду літератури розкривають стан розв'язання завдання чи вирішення наукової проблеми та її значущість. Стисло, критично висвітлюючи напрацювання попередників, здобувач повинен зазначити ті питання, що залишилися невирішеними і, отже, визначити своє місце у вирішенні поставленої проблеми. Цей розділ слід закінчити коротким резюме стосовно доцільності проведення дослідження. Загальний обсяг оглядової реферативної частини не повинен перевищувати 20 % обсягу основної

частини тексту.

У наступних розділах, зазвичай, обґрунтовують вибір наряду досліджень, наводять методи розв'язання завдань дослідження і їх порівняльні оцінки, розробляють загальну методику його проведення. У теоретичних роботах розкривають використані методи і гіпотези, в експериментальних – принципи дії і характеристики розробленої апаратури, оцінки похибок вимірювань тощо. В інших розділах автор детально викладає результати власних досліджень з висвітленням того нового, що він вносить у розробку проблеми. Здобувач за можливості повинен дати оцінку повноти розв'язування поставлених завдань, оцінку достовірності одержаних результатів (характеристик, параметрів), їх порівняння з аналогічними результатами вітчизняних і зарубіжних праць, обґрунтування потреби додаткових досліджень чи негативні результати, що зумовлюють необхідність їх припинення.

Між структурними частинами роботи повинен бути чіткий логічний зв'язок, тобто розділимають бути пов'язані між собою і починатися з короткого опису питань, розкритих у цьому розділі в їхньому взаємозв'язку з попередніми і наступними розділами.

У роботах не повинно бути переписаних із підручників положень і формулювань, однак допустиме посилання на них. Заборонено також вміщувати ксерокопії чи іншим способом виготовлені копії малюнків, графіків, таблиць, формул тощо (такі копії можна вміщувати тільки в додатках до роботи).

Висновки є завершальною й особливо важливою частиною роботи, що має продемонструвати результати дослідження, міри реалізації поставленої мети та сформульованих завдань. У висновках представляють синтез всіх отриманих результатів дослідження та їх співвідношення із загальною метою і поставленими завданнями. Викладають найважливіші наукові та практичні результати, акцентують на якісних та кількісних показниках, обґрунтовуючи їхню достовірність. Висновки краще представляти у вигляді послідовно пронумерованих абзаців. При цьому кожен абзац має містити окремий логічно завершений висновок. На підставі отриманих висновків у роботі бажано надавати рекомендації щодо наукового та практичного використання здобутих результатів.

Список використаних джерел має містити лише фактично використану літературу, проаналізовану у тексті роботи. На кожне джерело має бути посилання. Кількість використаних джерел не має обмежень, однак серед них обов'язково мають бути свіжі публікації (не старіші п'яти років), а також, за можливості, закордонні праці. Бібліографічний опис джерел складають відповідно до чинних стандартів з бібліотечної та видавничої справи. Посилання в тексті дають у квадратних дужках [ ] із вказівкою на джерело та сторінку (крім випадків, коли посилаються на джерело в цілому). Для зручності кафедра може розробити коротку інструкцію з прикладами згідно із зазначеними стандартами.

Методичні рекомендації щодо роботи з джерельним підґрунтям

Аналіз зібраного матеріалу передбачає його сортування і критичну оцінку. Важливо дотримуватися процедури такого дослідження, яка дозволяє досягнути економії часу та зусиль. Передусім потрібно встановити наукову значущість кожної окремої позиції зібраної літератури (насамперед щодо відповідності темі та завданням роботи). Вона визначає і порядок аналізу літератури. Вивчення літератури потрібно починати з праць, де проблема відображена в цілому, а потім переходити до вузких досліджень. Аналіз наукової праці варто супроводжувати нотатками, що допоможе краще зрозуміти сутність праці й, водночас, формувати матеріал для оглядового розділу роботи. Таким чином можна продемонструвати, що над визначеною у кваліфікаційній роботі проблемою працювали відомі та авторитетні дослідники. Звернення до думок, фактів, сюжетів, викладених у працях попередників, дозволяє розглянути досліджуване питання у контексті відповідної наукової дискусії, пов'язати його із ширшими темами і сюжетами. Нарешті, таким чином можна дискутувати з тими авторами, з поглядами яких є розбіжність.

1. До **дослівного цитування** необхідно вдаватися тільки тоді, коли мова джерела є своєрідною, живою, провокативною, або тоді, коли дослівне передавання тексту є істотно важливим. Цитування варто звести до мінімуму і вдаватися до нього лише тоді, коли воно справді необхідне. Формальні правила цитування:

- цитата повинна бути дослівною і не може бути надто довгою;
- цитату подають у лапках і супроводжують посиланням на джерело та сторінку;
- вилучення певних фрагментів, яке дозволяє уникнути довгого цитування, позначають трикрапкою ...;
- пояснення, які розривають текст цитати, подають у квадратних дужках [ ];
- цитати, які є незавершеним реченням, граматично узгоджують із авторським текстом.

2. Основною формою використання праць інших авторів є **перепарафразування** / **переказування**. При цьому вже на етапі нотаток здобувач починає писати текст своєї праці, намагаючись передати думку автора якнайближче до оригіналу, але використовуючи власну лексику. Вдаючись до цього способу слід обов'язково вказувати авторство ідеї за допомогою посилання на джерело. Кроки, які дозволяють адекватно передати думки чужого тексту і при цьому уникнути плагіату, є такі: 1) виділити основні ідеї; 2) змінити структуру речень; 3) використати синоніми або слова з подібним значенням, змінити форми слів.

3. **Узагальнення** дозволяє одним реченням передати зміст цілого розділу або цілої авторської праці.

Незалежно від форми використання праць інших авторів (цитування, перепарафразування, узагальнення), передусім здобувач повинен висловити власну позицію. Слід стежити за тим, щоб свою думку не змішувати із цитованою. Дослівне запозичення чужого тексту, яке не супроводжують посилання на джерело, є плагіатом, за що карають у науковому середовищі.

Методичні рекомендації щодо оцінювання курсових й кваліфікаційних робіт

Критерії оцінювання	Курсова робота на 3–4 курсах	Кваліфікаційна робота ОС «бакалавр»	Кваліфікаційна робота ОС «магістр»
Оригінальність тексту оглядової частини роботи	Обов'язково	Обов'язково	Обов'язково
Обґрунтованість методики дослідження	Не обов'язково	Обов'язково	Обов'язково
Обґрунтованість аналізу й інтерпретація отриманих результатів	Не обов'язково	Не обов'язково	Обов'язково
Відповідність висновків завданням дослідження	Обов'язково	Обов'язково	Обов'язково
Обґрунтування рекомендацій і пропозицій, що представляють науковий і практичний інтерес з обов'язковим використанням практичного матеріалу	Не обов'язково	Не обов'язково	Обов'язково
Зв'язок із науковими програмами, планами, темами	Не обов'язково	Не обов'язково	Обов'язково
Чіткість, логічність, послідовність викладення матеріалу	Обов'язково	Обов'язково	Обов'язково
Грамотність	Обов'язкова	Обов'язково	Обов'язково
Якість і правильність оформлення роботи	Обов'язково	Обов'язково	Обов'язково
Етичний аспект роботи	Обов'язково	Обов'язково	Обов'язково
Лаконічність і логічність виступу здобувача	Обов'язково	Обов'язково	Обов'язково
Наявність демонстраційного матеріалу	Не обов'язково	Бажано	Обов'язково
Глибина і правильність відповідей на питання членів комісії	Обов'язково	Обов'язково	Обов'язково
Уміння вести полеміку з питань, досліджених у роботі	Не обов'язково	Обов'язково	Обов'язково
Самостійність і планомірний, систематичний характер роботи здобувача над темою	Обов'язково	Обов'язково	Обов'язково
Своєчасність підготовки роботи до захисту згідно із графіком виконання, визначеним у Завданнях до роботи	Обов'язково	Обов'язково	Обов'язково

Можливі недоліки в оформленні та змістовому наповненні роботи

Недоліки в оформленні:

- відсутність будь-якого складника в структурі роботи, що передбачено чинними вимогами дороботи відповідного освітнього ступеня;
- недотримання вимог щодо оформлення робіт;
- наявність невиправлених друкарських помилок, пропусків, граматичних і стилістичних помилок;
- відсутність авторської інтерпретації змісту таблиць і графіків;
- наявність у бібліографії робіт, на які відсутні посилання в самій роботі;
- наявність помилок в оформленні бібліографії;
- бібліографічний опис джерел у списку використаної літератури наведено довільно.

Недоліки вступу роботи:

- висвітлення актуальності багатослівне, без зазначення сутності проблеми або наукового завдання;
- тема роботи розбіжна з метою дослідження;
- мета дослідження не пов'язана з проблемою, сформульована абстрактно і не відбиває специфіки об'єкта і предмета дослідження;
- в об'єкті не виділена та його частина, що є предметом дослідження;
- об'єкт і предмет дослідження як категорії наукового процесу не співвідносні між собою як загальне і часткове;
- має місце збіг формулювання проблеми, мети, завдань роботи.

Недоліки оглядово-теоретичного розділу роботи:

- наявність фактичних помилок в огляді літератури;
- відсутність згадування важливих джерел наукової літератури, що мають пряме відношення до вирішення проблеми та доступні для здобувачів у виданнях, що вийшла друком за останні 5 років;
- використання великих фрагментів чужих текстів без вказівки на їхні джерела, зокрема й із випускних робіт здобувачів минулих років;
- відсутність аналізу зарубіжних праць, присвячених проблематиці дослідження;
- відсутність аналізу вітчизняних праць, присвячених проблематиці дослідження;
- теоретичну частину не завершують висновки, а лише формулювання предмета власного емпіричного дослідження (для магістерської роботи).
- теоретична і практична частини не узгоджені між собою.

Недоліки аналітичного та емпіричного розділів роботи:

- робота побудована на основі чужої методики, модифікованої і скороченої автором без перевірки якості модифікації і скорочень;
- автор використовує методики без посилань на джерело їх отримання або їх автора;
- у роботі відсутній докладний опис процедури проведення дослідження: за наведеним описом відтворення процедури неможливе;
- у роботі відсутня інтерпретація отриманих результатів, висновки побудовані як

констатація первинних даних чи фактів;

- отримані результати автор не співвідносить із результатами інших дослідників, праці яких він аналізував у теоретичній частині.

Недоліки висновків:

- кінцеві висновки не відповідають меті дослідження та / або визначеним завданням;
- висновки неконкретні, мають описовий характер.

Етичні недоліки роботи:

- автор порушив етичні норми, невиправдано розкрив анонімність учасників дослідження;
- автор використовує дані інших дослідників без посилання на праці, де ці результати опубліковані;
- автор формулює практичні рекомендації, пропонуючи рішення, що виходять за межі його професійної компетентності і можуть мати непередбачувані наслідки для суспільства.

Недоліки в організації роботи:

- недотримання графіку виконання роботи.
- несвоєчасність підготовки роботи до захисту.
- несистематичність роботи з науковим керівником.

Календар підготовки і захисту кваліфікаційної роботи

Ухвалення теми кваліфікаційної роботи на засіданні випускової кафедри	не пізніше ніж за місяць до закінчення першого семестру поточного навчального року
Затвердження наказом по університету теми кваліфікаційної роботи та призначення керівника і наукових консультантів	пізніше ніж за два тижні до закінчення першого семестру поточного навчального року.
Затвердження завідувачем випускової кафедри завдань докваліфікаційної роботи	впродовж двох тижнів після ухвалення кафедрою теми роботи
Зустрічі здобувача з керівником для консультування й інформування про стан виконання роботи згідно з календарним планом	не рідше одного разу на два тижні
Заслуховування проміжних результатів роботи випусковою кафедрою	щосеместрове (в т.ч останній семестр підготовки кваліфікаційної роботи)
Уточнення (за необхідності) затвердженої теми кваліфікаційної роботи	не пізніше ніж за два місяці до призначеної дати захисту
Призначення наказом ректора рецензента	не пізніше ніж за місяць до початку роботи комісії з питань атестації здобувачів вищої освіти
Попередній передзахист роботи на кафедрі	не пізніше ніж за місяць до дати захисту
Офіційний передзахист роботи	не пізніше ніж за три тижні до захисту
Передача оформленої згідно з вимогами роботи на рецензування	упродовж одного тижня після успішного офіційного передзахисту і не пізніше двох тижнів до захисту
Підготовка відгуку керівником роботи	Упродовж одного тижня після успішного офіційного передзахисту і не пізніше двох тижнів до захисту
Подання здобувачем заяви про згоду на обробку тексту роботи в системі виявлення збігів/ідентичності/схожості та згоду на збереження роботи в репозитарії університету і розміщення на сайті університету. Надсилання здобувачем електронної версії роботи на визначену кафедрою адресу двома файлами (з додатками і без додатків)	Упродовж одного тижня після успішного офіційного передзахисту і не пізніше двох тижнів до захисту
Перевірка роботи на виявлення збігів. Інформування здобувача, керівника і рецензентів кваліфікаційної роботи про результати перевірки в електронній системі виявлення збігів	не пізніше ніж за тиждень до дати захисту
Аналіз результатів перевірки та підготовку висновку про відсутність у кваліфікаційній роботі плагіату. Інформування здобувачів про допуск кваліфікаційних робіт до захисту	не пізніше ніж за чотири робочі дні до дати захисту

Рецензент повертає прорецензовану роботу і рецензію на випускову кафедру, де здобувач має змогу ознайомитися з рецензією

не пізніше ніж за три робочі дні до дати захисту